

International
Labour
Organization

► Соочени со пандемијата: Грижа за безбедноста и здравјето на работа

Безбедност и здравје при работа
► може да спаси животи

- ▶ **Соочени со пандемија:**
Грижа за безбедноста и
здравјето на работа

Содржина

Вовед	6
Ковид-19 пандемијата: Влијанието врз светот на работата?	8
Грижа за безбедноста и здравјето при работа за време на пандемија	10
Интегрирање на подготвеноста за вонредни состојби во системите за управување со БЗР	12
БЗР ризици и заштитни мерки	14
<i>Заштита на работниците од ризик од заразување за време на избивање .....</i>	<i>14</i>
<i>Справување со стрес, психосоцијални ризици и насилство и вознемирување.....</i>	<i>19</i>
<i>Управување со ергономски, физички, еколошки и хемиски ризици поврзани со БЗР.....</i>	<i>26</i>
Здружени напори за зачувување на безбедноста и здравјето на сите.....	28
Одговор на пандемијата.....	29
Социјален дијалог за безбедност и здравје при работа во време на пандемија	32
Конкретната улога на стручните лица за безбедност и здравје при работа	34
Библиографија	35

01

Вовед

Во текот на изминативе две децении, светот се соочи со избивање на низа инфективни болести со голема брзина на трансмисија.

Во моментов се забележува пораст во однос на загриженоста за континуираниот раст на КОВИД-19 инфекциите во одредени делови на светот, како и способноста за одржување на стапката на опаѓање во други делови. Владите, работодавачите, работниците и нивните организации се соочуваат со огромни предизвици во борбата со КОВИД-19 пандемијата и заштита на безбедноста и здравјето при работа. Покрај непосредната криза, постојат загрижености и во однос на продолжувањето со дејноста на начин кој го поддржува постигнатиот напредок во сузбивањето на трансмисијата.

Во овој извештај се нагласуваат ризиците по безбедноста и здравјето при работа (БЗР ризиците) кои произлегуваат од ширењето на КОВИД-19. Воедно, се разгледуваат и мерките за спречување и контролирање на ризикот од заразување, психосоцијалните ризици, ергономските ризици и останатите ризици поврзани со безбедноста и здравјето при работа, а во врска со пандемијата.

Во Стогодишната декларација на Меѓународната организација на трудот усвоена во јуни 2019 година се наведува дека безбедните и здрави работни услови се фундаментални за достоинствено работење. Ова е особено значајно денес со оглед на фактот што зачувувањето на безбедноста и здравјето при работа е од суштинско за справувањето со пандемијата и способноста да се продолжи со работењето.

► Клучни информации за Ковид-19

Во јануари 2020, Светската здравствена организација (СЗО) го прогласи **избивањето на новиот коронавирус** во кинеската провинција Хубеј за вонредна состојба опасна по јавното здравје.

Два месеци подоцна, на 11 март 2020 година, СЗО го прогласи избивањето на корона вирусот Ковид-19 за пандемија.

Што претставува корона вирусот?

Корона вирусите се голема фамилија вируси кои се вообичаени кај животните и кои може да предизвикаат болест кај животните или кај луѓето. Повремено, луѓето може да се заразат со овие вируси и потоа да ги пренесат и на другите луѓе. Кај луѓето, познато е дека неколку корона вируси предизвикуваат респираторни инфекции почнувајќи од вообичаената настинка па сè до посериозни заболувања како што се блискоисточниот респираторен синдром (MERS) и тешкиот акутен респираторен синдром (SARS). Најново откриениот корона вирус ја предизвикува болеста Ковид-19 (СЗО, 2020).

Што е Ковид-19?

Корона вирус заболувањето (Ковид-19) претставува инфективна болест предизвикана од новооткриениот корона вирус познат како тежок акутен респираторен синдром корона вирус 2 (SARS-CoV-2). Првите човечки случаи на Ковид-19 се идентификувани во градот Вухан, Кина, во декември 2019 (СЗО, 2020).

Колку трае периодот на инкубација кај Ковид-19?

Проценката во однос на периодот на инкубација кај Ковид-19 е од 1 до 14 дена, со најголема веројатност од околу пет дена.

Како се шири Ковид-19?

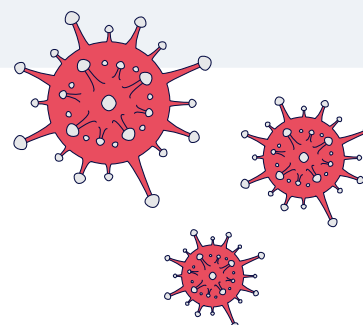
Кога некој кој е заразен со Ковид-19 кашла или издишува, тој/таа испушта капки инфицирана течност. Доколку има луѓе кои стојат на растојание од еден метар од лицето заразено со Ковид-19, тие може да го префатат со вдишување на капките кои заразено лице ги искашало или ги испуштило. Исто така, повеќето од овие капки паѓаат на површина и предмети кои се наоѓаат во близина, како на пример бироа, маси или телефони. Луѓето може да го префатат Ковид-19 со допирање на контаминирани површини или предмети и со допирање на очите, носот или устата (СЗО, 2020).

Кои се симптомите на Ковид-19?

Најчестите симптоми на Ковид-19 се грозница, замор и сува кашлица. Кај некои пациенти може да се манифестираат и (хронични) болки, затнатост на носот, течење на носот, воспалено грло и дијареа. Овие симптоми се вообичаено умерени и почнуваат постепено. Некои луѓе може да се заразат, но да не развијат никакви симптоми и да се чувствуваат добро. Сепак, според сознанијата кои ги имаме досега, кај приближно 1 од 6 случаи на Ковид-19 доаѓа до појава на сериозна болест и проблеми со дишењето (СЗО, 2020). Веројатноста за појава на сериозна болест е поголема кај повозрасните луѓе и лицата со претходни здравствени проблеми.

За дополнителни информации, може да се повикате на делот со Прашања и Одговори за корона вирусите (Ковид-19) на СЗО, достапен на:

<https://www.who.int/news-room/q-a-detail/q-a-coronaviruses>

02

Ковид-19 пандемијата: Влијанието врз светот на работата?

Ковид-19 пандемијата предизвикува непосредна здравствена вонредна состојба, а мерките за справување со истата предизвикуваат економски удар кој директно влијае на пазарите, понудата (производството на добра и обезбедување услуги), побарувачката (потрошувачката и инвестициите) и врз светот на работата.

Затворањата и останатите прекини на деловното работење, ограничувањата во однос на патување, затворање на училиштата и останатите мерки на задржување имаа ненадејни и драстични влијанија по работниците и претпријатијата (MOT, 2020). Честопати, лицата кои први ги губат нивните работни места се оние чие вработување веќе било критично и несигурно, како на пример продавачи, келнери, персонал од кујна, лица кои го носат багажот и хигиеничари. Во свет каде само едно од пет лица има право на остварување надомест во случај на невработеност, отпуштањата од работа претставуваат катастрофа за милиони семејства (MOT, 2017). Неформалните работници, кои претставуваат околу 61% од глобалната работна сила, се особено ранливи за време на пандемија со оглед на фактот што тие веќе се изложени на повисоки БЗР ризици и немаат соодветна и доволна заштита. Работењето без заштита, како на пример право на боледување или надомест во случај на невработеност, ги принудува овие работници да избираат помеѓу нивното здравје и приход, што всушност и претставува ризик како по нивното здравје така и по здравјето на останатите лица и нивната економска добросостојба (MOT, 2020e).

Дополнително на невработеноста и подвработеноста, кризата исто така ќе влијае на работните услови, платите и пристапот до социјална заштита, а особено негативно ќе се одрази на одредени групи кои се поранливи на неповолните исходи од пазарот на трудот (МОТ, 2020а).

Воедно, пандемиите може да имаат несразмерно економско влијание на одредени сегменти од популацијата, со што може да дојде до влошување на нееднаквоста која особено ги засега одредени групи работници, како на пример:

- ▶ работници со претходни здравствени проблеми;
- ▶ младите лица, кај кои веќе се забележуваат повисоки стапки на невработеност и подвработеност;
- ▶ повозрасните вработени, кои може да се изложени на поголем ризик од развивање сериозни здравствени проблеми, и истовремено може да страдаат од економска ранливост;
- ▶ жените, кои се значително побројни во занимања кои се во предните редови кога станува збор за справувањето со пандемија и кои ќе сносат значително поголем товар во однос на одговорност и грижа, во случај на затворање на училиштата или системите за згрижување;
- ▶ незаштитени работници, вклучувајќи ги и самовработените, повремено ангажираните работници и работниците со привремени договори, кои немаат пристап до механизми за платено отсуство или боледување; и
- ▶ работниците-мигранти, кои може нема да имаат пристап до нивните работни места во државите кои се нивно одредиште и нема да имаат можност да се вратат назад кај нивните семејства (МОТ, 2020а).

Неодамнешните искуства со избивањата на тешкиот акутен респираторен синдром (SARS), грипот А (H1N1) и вирусот Ебола ја нагласија важноста на фокусо врз работните места, не само со цел да се идентификуваа популацијата изложена на ризик, туку и за да се разберат механизмите за ширење на болести и примена на успешни мерки за контрола и превенција. Работните места претставуваат ефективна платформа каде работодавачите и вработените заедно може да шират информации и да покажат чувствителност во однос на безбедноста и здравјето при работа (БЗР), вклучително и мерки за превенција и заштита со цел намалување на ширењето на инфективните болести.

© UN Women/Ploy Phutpheng

03

Грижа за безбедноста и здравјето при работа за време на пандемија

Инфективните патогени значително се разликуваат во однос на сериозноста, смртноста, начинот на трансмисија, дијагностиката, третманот и управувањето.

Со воспоставувањето на сеопфатен план за подготвеност при вонредни состојби на работното место, изработен со цел справување со здравствени кризи и пандемии, работните места може да се подобро подготвени при изнаоѓање брз, координиран и ефективен одговор, а истовремено прилагодувајќи ги мерките на конкретната вонредна состојба со која се соочува претпријатието (MOT, 2020з).¹ Неопходно е постојано следење на БЗР условите и соодветни проценки на ризиците, со цел да се осигураме дека контролните мерки во однос на ризикот од заразување се прилагодени на специфичните развојни процеси, условите при работа, карактеристиките на работното место за време на критичниот период и потоа, а со цел да се спречи повторно избивање на заразата.

¹ За ваков конкретен одговор, претпријатијата ќе треба да бидат во тек со информациите, материјалите и техничките совети од службите за трудова медицина, локалните јавни здравствени управи и останати партнери (MOT, 2020з).

© UN Women/Ploy Phutpheng

► **Конвенција за безбедност и заштита при работа (бр. 155) и Препорака (бр. 164): права, улоги и одговорности**

Низа одредби од Конвенцијата бр. 155 и нејзината Препорака нудат мерки за спречување и заштита со цел ублажување на отсуството на безбедност и здравствените ефекти од пандемија како што е КОВИД-19 во светот на работата. Подолу во текстот следуваат некои од тие одредби:

Работодавачите се должни да се осигураат, до степен кој е разумно изводлив, дека работните места, машинеријата, опремата и процесите кои се под нивна контрола и надлежност се безбедни и не претставуваат ризик по здравјето, како и дека хемиските, физичките и биолошките супстанции и агенсии кои се под нивна контрола и надлежност не претставуваат ризик по здравјето кога се применуваат соодветни мерки на заштита. Онаму каде тоа е неопходно, работодавачите треба да обезбедат соодветна заштитна облека и заштитна опрема за спречување на ризици од незгоди или негативни влијанија по здравјето (Конвенција 155, Член 16).

Ваквата заштитна облека и опрема треба бесплатно да се обезбеди на работниците (Регулатива 164, став 10 (д)).

Онаму каде тоа е соодветно, од работодавачите се очекува да донесат мерки за справување со вонредни ситуации и незгоди, како и соодветни средства за прва помош (Конвенција 155, Член 18). Истовремено, работодавачите треба да се осигураат дека работниците и нивните претставници се информирани, консултирани и обучени за БЗР поврзано со нивните работни места (Конвенција 155, Член 19).

Вработените и нивните претставници имаат право на соодветни информации и обука за БЗР. Воедно, тие треба да имаат можност да ги проверуваат - и да бидат консултирани од страна на работодавачот - во однос на сите БЗР аспекти поврзани со нивното работење. Работниците исто така имаат право да се повлечат од дадена работна ситуација за која имаат разумна оправданост и за која веруваат дека претставува непосредна или сериозна опасност по нивниот живот или здравје без да сноси последици (Конвенција 155, Член 13). Во вакви случаи, работниците треба да ги пријавуваат ваквите ситуации кај нивните директно претпоставени лица. Сè додека работодавачот не ги преземе неопходните дејствија за елиминирање на опасностите, тој нема право да бара од работниците да се вратат назад на нивните работни места каде сè уште постојат непосредни и сериозни опасности по нивниот живот или здравје (Конвенција 155, Член 19 (f)).

Работниците и нивните претставници треба да соработуваат со работодавачот во областа на БЗР (Конвенција 155, Член 19). Ова треба да вклучува: водење разумна грижа за сопствената безбедност и безбедноста на останатите лица кои може да се погодени со нивното делување или пропусти на работа; постапување согласно добиените упатства за нивната лична безбедност и здравје, како и безбедноста и здравјето на останатите; правилно користење на безбедносните уреди и заштитната опрема и соодветна грижа за нивната функционалност; неодожно пријавување кај директно претпоставеното лице за секоја ситуација за која тие имаат причина да веруваат дека би можела да претставува опасност или која тие самите не може да ја поправат; пријавување на која било незгода или повреда по здравјето која произлегла во текот на или во врска со работењето (Препорака 164, став 16).

Интегрирање на подготвеноста за вонредни состојби во системите за управување со БЗР

Во текот на претходните децении се вовеле БЗР-Систем на управување (БЗР-СУ) како во индустријализираните држави така и во земјите во развој. Неговата имплементација зависи од законските барања кои наложуваат негова примена на работното место или повикуваат на доброволна примена. Искуството покажува дека БЗР-СУ е логична и корисна алатка која придонесува за постојано подобрување на функционирањето на БЗР на ниво на организација (MOT, 2011).

Прирачникот за Системи за управување со безбедноста и здравјето при работа на MOT (MOT-БЗР 2001) се залага за соодветни подготовки за воспоставување на БЗР-СУ кој треба да ги содржи следниве главни елементи: политика, организирање на планирање и имплементација, евалуација и делување за подобрување (MOT, 2001).

Со БЗР-СУ пристапот се потврдува:

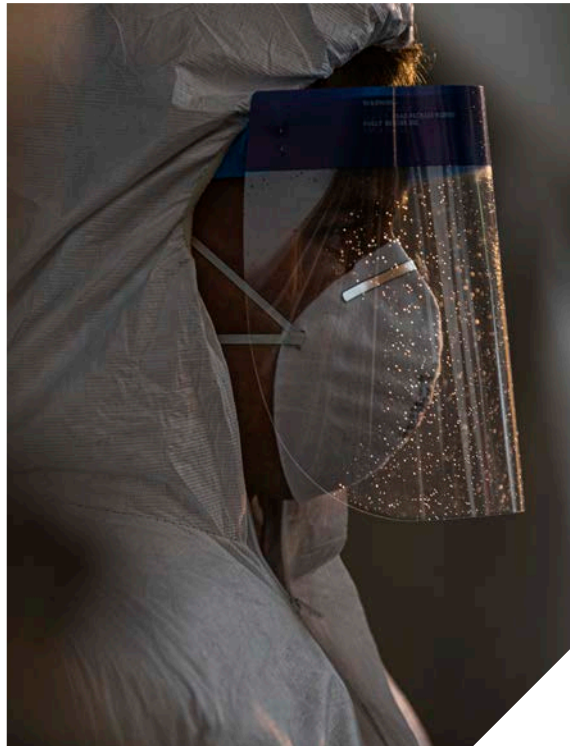
- ▶ дека примената на превентивните и заштитни мерки се извршува на начин кој е ефикасен и кохерентен;
- ▶ дека се воспоставени релевантни политики;
- ▶ дека се направени заложби;
- ▶ дека се разгледани сите елементи од работното место во проценката на опасностите и ризиците; и
- ▶ дека раководството и работниците учествуваат во процесот согласно нивното ниво на одговорност (MOT, 2011).

При утврдувањето на мерките за спречување и контрола на ризици, БЗР-СУ треба исто така да опфати јасни и недвосмислени процедури за подготвеност за вонредна состојба, да се испланира одговор за различни сценарија, вклучувајќи умерено избивање или голема пандемија. Овие процедури треба да се воспостават во соработка со надворешни служби за вонредни состојби и со други управни каде тоа е применливо (MOT, 2001) и:

- ▶ да се осигура дека сите неопходни информации, внатрешна комуникација и

координација се обезбедни со цел да ги заштитат сите лица во случај на вонредна состојба на работното место;

- ▶ да се обезбедат информации и да се воспостави комуникација со релевантните надлежни органи, соседството и службите за одговор во случај на вонредна состојба;
- ▶ Да се овозможи прва помош и медицинска грижа, противпожарна служба и евакуација на сите лица на работното место; и
- ▶ Да се обезбедат релевантни информации и обука за сите припадници на организацијата, на сите нивоа, вклучувајќи постојани вежби за процедури за превенција, подготвеност и одговор на вонредни состојби (MOT, 2001).

© Air National Guard photo by Master Sgt. Matt Hecht

► Планови за продолжување на работењето

Подготовката на план за продолжување со работењето ќе помогне во идентификувањето на ризиците кои може да влијаат на одреден бизнис или организација во време на криза и при изнаоѓање стратегии за намалување на нивното влијание (MOT, 2009).

Овој план треба да содржи практични начини за намалување на ризикот од изложеноста на работниците на одредена болест на работното место. Тоа може да подразбира здравствена грижа, промовирање на навики за лична хигиена и промени во работната организација со цел сведување на меѓучовечкиот контакт на минимум (Каваками, 2009).

Во сообразност со постоечки национални и/или локални насоки од националните власти, планот може да содржи препораки за социјално дистанцирање, сменско работење, намалување на обемот на работење, работење од дома и други мерки за намалување на изложеноста, како и опции за изведување на основните дејности со намален број вработени (вклучително и обука за вработените од различни оддели во однос на работните задачи дел од други работни места со цел продолжување на работењето или обезбедување на услуги при нагло зголемување на обемот) (OSHA, 2020). Истовремено, планот може да се осврне на можните последици по ментално здравје и социјалните односи кои епидемијата може да ги има на работниците (IOSH, 2020).

Ваквиот план треба да се достави до сите вработени, изведувачи и добавувачи. Согласно планот, сите мора да се свесни за она што треба или не треба да го направат, вклучувајќи ги и нивните обврски и одговорности.

© UN Women/Ploy Phutpheng

► БЗР ризици и заштитни мерки

Заштита на работниците од ризик од заразување за време на избивање

Инфективните болести кај луѓето се предизвикани од микроорганизми кои се патогени и кои опфаќаат бактерии, вируси, паразити и габи (СЗО, 2016). Тие може да се пренесат со директен контакт, со капки, преку воздухот, со помошни средства (како на пример храна, вода, контаминирани предмети) и вектори. Начините на трансмисија на болестите се исто така важни за оние чија работа ги доведува во контакт со животни, со што тие се изложени на ризик од зоонозни инфекции² (Су и др. 2019).

Работодавачите треба да спроведат проценки на ризиците во насока на преземање соодветни мерки за заштита на работниците од ризици од заразување со инфективна болест на работното место, до разумен степен на изводливост.

Генерално, работниот ризик претставува комбинација на веројатноста за настанување на одредена опасна појава и сериозноста на

² Почнувајќи од 1970 година, откриени се повеќе од 1.500 нови патогени, од кои 70% се зоонозни (тие се пренесуваат од животните на луѓето) (СЗО, 2018).

повредата или штетноста по здравјето на луѓето предизвикана од ваквата појава (MOT, 2001).

Во оваа насока, проценката на ризикот од заразувањето на работа треба да ги земе предвид следниве аспекти:

► **Веројатноста** за изложеност на заразување, земајќи ги предвид карактеристиките на инфективната болест (т.е. начините на пренесување) и можноста вработените да дојдат во контакт со инфицирани лица или можност за изложеност на контаминирани средини или материјали (на пример, лабораториски примероци, отпад) во текот на нивните работни должности.

► **Сериозноста** на предизвиканите здравствени последици, земајќи ги предвид поединечните влијателни фактори (вклучувајќи ја возраста, претходните болести и здравствени состојби), како и достапните мерки за контрола на влијанието на инфекцијата.

► Превенција и ублажување на Ковид-19 на работното место: Контролна листа

MOT ја објави Контролната листа за превенција и ублажување на Ковид-19 на работното место со цел да обезбеди практични чекори за ублажување на ширењето на Ковид-19 пандемијата на работното место. Овој документ нуди повеќе мерки при што се осврнува на следниве аспекти::

- **Физичко растојание.** На пример: проценка на ризикот од интеракција помеѓу работниците, изведувачите, корисниците и посетителите и применување на мерки за ублажување на овие ризици; организирање на работата на начин кој овозможува физичко дистанцирање помеѓу луѓето; доколку е можно користење на телефонски повици, електронска пошта или виртуелни состаноци наместо состаноци лице-в-лице; воведување на сменско работење со цел избегнување поголеми концентрации на работници во работните простории во ист временски период.
- **Хигиена.** На пример: обезбедување средства за дезинфекција на раце и лесно достапни места за миене на рацете со сапун и вода; промовирање на култура на миене раце; промовирање на добра респираторна хигиена на работното место (пр. покривање на устата и носот со свиткан лакт или хартиено марамче кога кашлате или кивате).
- **Чистење.** На пример: промовирање на култура на редовно чистење на површините на работните маси и работните места, рачките на вратите, телефоните, тастатурите и предметите за работа со користење на средство за дезинфекција и редовно дезинфицирање на просторот кој заеднички се користи, како што се тоалетите.
- **Обука и комуникација.** На пример: обучување на раководството, работниците и нивните претставници за усвоените мерки за спречување на ризикот од изложеност на вирусот и како да се постапува во случај на инфекција со Ковид-19; обука за правилно користење, одржување и отстранување на ЛЗО; одржување постојана комуникација со работниците и нивно тековно информирање за ситуацијата на работното место, регион или држава; информирање на работниците за нивното право за повлекување од работно сценарио кое претставува непосредна или сериозна опасност по животот и здравјето во согласност со утврдените процедури и неопходно известување на директното претпоставено лице за настанатата ситуација.
- **Лична заштитна опрема (ЛЗО).** Кога е неопходно, обезбедување соодветна ЛЗО како и затворени отпадни корпи за хигиенско отстранување на ваквите материјали.
- **Одговор.** На пример: согласно упатствата добиени од локалните власти, охрабрување на работниците за кои постои сомневање дека имаат симптоми на Ковид-19 да не доаѓаат на работа и можност за користење на боледување, надомест во случај на болест и користење на отсуство за (родителска) нега и информирање на сите вработени; овозможување изолација за секое едно лице кое развило симптоми на Ковид-19 на работното место додека чека да биде префрлено во соодветна здравствена установа; соодветно дезинфицирање на работната област; обезбедување здравствен (медицински) надзор за лицата кои имале близок контакт со инфицираниот работник (MOT, 2020).

Целосната листа за проверки е достапна на: https://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/resources-library/publications/WCMS_741813/lang--en/index.htm

Ризиците за трансмисија се поголеми кај одредени работници, особено оние кои се на првата линија од одговорот, работниците кои обезбедуваат основни услуги или кај работниците кои работат на работни места со поголема концентрација на вработени. Мерките за контрола на ризиците треба да се специјално прилагодени за потребите на овие работници

Работници од првите редови за одговор на вонредната состојба

© Tedward Quinn on Unsplash

Здравствени работници. За време на избивање, ризикот е поголем кај различните групи на работници кои се наоѓаат во првите редови за одговор на вонредната состојба, како што се здравствените работници, а особено оние кои се активно вклучени во управувањето и справувањето со избивањето (лица од медицинските тимови за вонредни состојби кои први излегуваат на теренот, здравствени работници од единиците за брза помош и од единиците за специјализиран третман, превоз и прва помош). Во актуелната Ковид-19 пандемија, држави како Италија и Кина пријавија дека здравствените работници сочинуваат околу 20% од вкупната бројка на позитивно потврдени случаи (Лансет, 2020).

Во контекст на Ковид-19, може да се применат различни видови мерки за намалување на ризикот од зараза помеѓу здравствените работници и оние кои се справуваат со вонредната ситуација, како на пример:

► **Еколошки и инженерски** контроли кои имаат за цел намалување на ширењето на патогените и контаминацијата на површините и предметите. Тие подразбираат обезбедување соодветен простор за да се овозможи физичка оддалеченост помеѓу пациентите и здравствените работници и постоење на простории за изолација со добра вентилација за пациенти за кои постои сомнеж или има потврда за присуство на Ковид-19 (СЗО, 2020).

► **Административни мерки** кои имаат за цел спречување на ризично однесување. Тие вклучуваат соодветни ресурси за мерки за превенција и контрола на инфекции, како на пример соодветна инфраструктура, подготвување на јасни политики за превенција и контрола на инфекции, олеснет пристап до лабораториско испитување, соодветна тријажа и категоризација на пациенти, соодветен сооднос на персонал и пациенти и обука на персонал (СЗО, 2020). Уште една административна мерка која треба да се спроведе се однесува на здравственото следење и надзор на работници кои се изложени на ризик со цел да се откријат кои било неповолни здравствени ефекти од опасностите поврзани со работењето во раниот стадиум кога е полесно да се лекува болеста (на пр. следење на работниците за појава на треска или други рани симптоми на инфективната болест). Мора да се воспостави систем кој ќе овозможи лесно пријавување на симптоми на кое било изложено лице кај претпоставениот, кој потоа ќе треба да го извести медицинското лице (СЗО и МОТ, 2018).

► **Соодветна ЛЗО.** Ова подразбира избор на вистинска ЛЗО и обука за нејзино облечување, соблекување и отстранување (СЗО, 2020).

СЗО има објавено упатства за правата, улогите и одговорностите на здравствените работници за време на избивање на Ковид-19 (СЗО, 2020).³

Лабораториски персонал. Ракувањето со бактерии, вируси, крв, ткиво и/или телесни течности во лабораторија може да предизвика инфекции. Болестите пренесени од луѓе и животни кои се користат за истражувачки цели може исто така да се пренесат на членовите на тимот, кои потоа стануваат носители (СЗО и МОТ, 2018). Прирачникот на СЗО за лабораториска биобезбедност нуди практични совети за техники и мерки кои треба да се применуваат во лабораториите на сите нивоа со цел спречување на заразата.⁴ Покрај ова изработени се и конкретни упатства за Ковид-19,⁵ вклучувајќи и препораки за минималните/основните работни услови кои се однесуваат на конкретно ракување со примероци во лабораториско опкружување (СЗО, 2020).

³ За целосните упатства на СЗО посетете го: https://www.who.int/docs/default-source/coronavirus/who-rights-roles-respon-hw-Covid-19.pdf?sfvrsn=bcabd401_0

⁴ Достапно на: https://www.who.int/csr/resources/publications/biosafety/WHO_CDS_CSR_LYO_2004_11/en/

⁵ Достапно на: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331138/WHO-WPE-GIH-2020.1-eng.pdf>

Работници во погребални служби. Човечките остатоци може да претставуваат здравствен ризик во случај на одредени инфективни болести. Работниците кои се вклучени во постапувањето со мртвите тела, како на пример вработени во мртвовечници, погребални служби, служби за аутопсија, итн., може да се изложени на ризик од заразување, вклучувајќи го и случајот со Ковид-19⁶. Оттаму, мора да се преземат соодветни мерки на претпазливост за применување добри практики за хигиена на раце, ЛЗО, соодветна вентилација на работните простории и чистење на инструментите (СЗО, 2020).

Вработени во транспортни служби за вонредни состојби. За време на избивање, може да е неопходно да се превезуваат пациенти (со возила на брзата помош како и со наменски летови, возови и бродови), со што овие работници се изложуваат на ризик од заразување. Оние кои превезуваат мртви тела на лица починати од високо заразни болести се исто така изложени на ризик. Истовремено, чистењето и дезинфекцијата на возилото претставува ризик за инфицирање (СЗО и МОТ, 2018).

6 Повеќе упатства од СЗО за безбедно управување се достапни на: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331538/WHO-COVID-19-IPC_DBMgmt-2020.1-eng.pdf

Хигиеничари и работници кои управуваат со отпад во здравствени и ургентни установи.

Ризикот од инфекција со КОВИД-19 кај овие работници може да произлезе од контакт со потенцијално контаминирани материјали, површини и средини (СЗО и УНИЦЕФ, 2020). Кај работниците кои вршат дезинфекција и управуваат со отпадот во овие установи, неопходно е да се применуваат соодветна хигиена на раце, ЛЗО и соодветни методи на дезинфекција.⁷

Дополнително, во кризни ситуации, како што е пандемијата Ковид-19, може да се ангажираат и **полициски службеници, персонал за цивилна заштита, воен персонал, пожарникари, итн.** и тоа во првите редови за помош во одговорот на вонредната ситуација. Зависно од задачите на кои се распоредени, тие може да се изложени на луѓе, пациенти и колеги кои се заразени (потврдени и непотврдени), како и на контаминирани средини. Овие работници мора да добијат соодветна обука и информации за безбедно извршување на задачите во ситуација на пандемија, како на пример носење на ЛЗО и преземање други мерки на претпазливост.

7 СЗО и УНИЦЕФ имаат подготвено технички упатства за управување со вода, комуналии, хигиена и отпад во однос на Ковид-19 (достапно на: <https://www.who.int/publications-detail/water-sanitation-hygiene-and-waste-management-for-Covid-19>).

Основни услуги и работници во работен простор со голема концентрација

Како резултат на начините на трансмисија на Ковид-19, **работниците кои имаат интеракција со потенцијално заразени поединци** се исто така изложени на ризик од заразување (на пример, работници во продавници и супермаркети, банки, училишта, служби за достава, ресторани, спортски и туристички капацитети, итн.), како и оние кои работат во **работен простор со голема концентрација**, имајќи ја предвид близината со останатите работници во полузатворено опкружување (на пример, фабрики, контакт центри, канцеларии од отворен тип, итн.) (OSHA, 2020).

Со цел соочување со оваа несекојдневна ситуација, многу влади ширум светот се одлучија да воведат задолжителни карантински мерки за населението покрај оние за затворање на фабрики, служби и бизниси заради ограничување на заразувањето. Владите, во консултација со социјалните партнери, усвоија список на „основни услуги“ (понекогаш именувани и како основни бизниси или основни работни дејности) со кој се утврдува кои услуги и индустрии може да продолжат да работат за време на избивањето.

Работници во продавници за прехранбени производи за кои се неопходни зголемени заштитни мерки за време на КОВИД-19

Работниците од основните сектори побараа соодветни мерки за безбедност и здравје, боледување и помош од нивните работодавачи.

На пример, вработените во Whole Foods, подружница за прехранбена трговија на Амазон, организираа колективна акција откако вработените се покажаа позитивни на Ковид-19. Работниците се организираа и се пријавија болни на 31 март 2020. Тие побараа боледување за нив, бесплатно тестирање за корона вирус и исплата на надомест за опасност и двојно зголемување на нивниот надомест по час за време на пандемијата (Гурли, 2020).

Неформални работници

Многу работници, а особено во земјите во развој, кои работат неформално, едноставно се приморани да работат, и покрај ограничувањата во однос на движење и социјална интеракција, бидејќи во спротивно би биле изложени на гладување. Овие неформални работници можеби не се во можност да ги почитуваат задолжителните мерки на претпазливост наметнати од страна на здравствените власти, како што се физичкото дистанцирање, миењето на рацете и самоизолацијата. Оттаму, доколку не се обезбеди соодветна поддршка, се зголемува ризикот од заразување.

Мерките за заштита на овие работници, помеѓу другото, треба да вклучуваат едукација и обука за безбедни и здрави работни практики, бесплатно обезбедување на лична заштитна опрема (ЛЗО) согласно потребите, пристап до јавни здравствени услуги и алтернативи за обезбедување егзистенција.

Справување со стрес, психосоцијални ризици и насилство и вознемирување

При вонредни состојби, луѓето различно реагираат на стресот. Може да дојде до појава на психолошки промени, како што се зголемена анксиозност, нерасположение, ниско ниво на мотивација и анксиозни или депресивни мисли.

При избивања како Ковид-19, целата популација е изложена на зголемени нивоа на стрес кои може да имаат сериозно влијание врз менталното здравје, особено во случаи кога е наложена задолжителна изолација во домашни услови. Работниците може да се под влијание на психосоцијални опасности кои произлегуваат од сегашната или идна несигурност во однос на работата или од промените на работните процеси или договори.

Страв од губење на работното место или бизнисот

За време на глобалното избивање на Ковид-19 – особено онаму каде беа наметнати ограничување и останување во домашни услови или привремено затворање на бизнисите – голем дел од работниците, претприемачите и самовработенте лица останаа без работа, губејќи го нивниот единствен извор на приход.

За време на епидемија, голем број луѓе ја чувствуваат неизвесноста на нивните работни места. За рецесијата е познато дека има негативни влијанија врз здравјето на луѓето. Значаен психолошки аспект на несигурноста на работните места е стресот кој се надоврзува на неизвесноста и кој доведува до негативни последици по добросостојбата на работниците и нивното ментално здравје, како што се депресијата, хроничниот замор и анксиозноста (Ким & вон дем Кнесебек, 2015).

© Anastasiia Chepinska on Unsplash

Дополнително, низа фактори преживевани од повеќе работници за време на пандемија може да предизвикаат стрес, како што се:

- ▶ стравот за личната добросостојба и состојбата на членовите од семејството и колегите кои може ќе се заразат со болеста;
- ▶ недостаток на безбедносна опрема за лична заштита;
- ▶ недостаток на социјална помош или социјални мрежи;
- ▶ тензиичност помеѓу воспоставените безбедносни протоколи и желбата за грижа или помош на поединци (на пример, обезбедување безбедни погребални практики, изолација и примена на политики за недопирање);
- ▶ потешкотии во одржување на активности за самогрижа, како што се вежбање, добрите навики на исхрана и доволно одмор (СЗО и МОТ, 2018).

При избивања како Ковид-19, вработените во службите за одговор на вонредна состојба може да се соочат со зголемени нивоа на стрес кои произлегуваат од ригорозните БЗР мерки и процедури, а со цел спречување на заразувањето, на пример како резултат на притисокот од тешката ЛЗО, физичката изолација, итн. (IASC, 2020).

Покрај ова, работното оптоварување на вработените во службите за одговор на вонредна состојба значително се зголемува, со дополнително влошување кое произлегува од можното намалување на бројот на вработени, а со оглед на фактот што некои од овие вработени може да се разболат или да бидат ставени во карантин. Многу од овие работници се веќе на работни места кои и бездруго се асоцираат со релативно високи нивоа на стрес. При избивања, работното време на овие лица е подолго од вообичаеното работење од 40 часа неделно и честопати подразбира и последователно сменско работење (СЗО и МОТ, 2018). Зголеменото работно оптоварување и намалените периоди на одмор може да се однесуваат и на други работници, како на пример оние кои се вклучени во производството на основни добра, во испорака и транспорт или во грижата за безбедноста и сигурноста на населението. Генерално, големото работно оптоварување и намалените периоди на одмор може да доведат до зголемување на нивото на

© Tedward Quinn on Unsplash

замор и стрес и да имаат негативно влијание врз рамнотежата помеѓу приватниот живот и работата, а со тоа и штетни последици по менталното здравје на овие работници. Заморот и стресот може да доведат и до зголемен ризик од повреди и незгоди на работа (МОТ, 2016).

Искуството укажува на фактот дека насилството и вознемирувањето (како физичко така и психичко) може да имаат подем за време на избивање, покрај порастот на социјалната стигматизација и дискриминација.

Луѓето може да подлежат на етикетирање, стереотипизација, дискриминација и/или губење на статусот заради воочена поврзаност со одредена болест. За време на актуелното Ковид-19 избивање забележани беа социјална стигматизација и дискриминирачко однесување кон луѓе од одредено етничко потекло и националност и кон секој за кој се верува дека имал контакт со вирусот (СЗО, УНИЦЕФ & МФЦК/ЦП, 2020). Луѓето кои работат во области или на работни места со повисок ризик од инфекција може да подлежат на стигматизација и дискриминација, што пак може да доведе до

нивно исклучување од заедницата и зголемена изложеност на насилство и вознемирување (СЗО и МОТ, 2018).

Високата стапка на смртност поврзана со одредени епидемии, опасноста пропратена со несигурност во однос на симптомите, недостапноста на прибори за тестирање и непостоењето вакцини и лекување, може да предизвикаат појава на насилство кон здравствените професионалци и други лица кои директно се грижат за пациентите и нивните семејства (СЗО и МОТ, 2018).

Инциденти за време на избивањето на Еболата во ДРК

Во април 2019 година, здравствените работници и научници кои работеле во жариштето на избивањето на Еболата во Демократска Република Конго (ДРК) беа повредени за време на напад на Бутембо Универзитетската Болница. Еден од овие вработени, д-р Ричард Валери Музоко Кибуонг, епидемиолог ангажиран од СЗО, беше убиен за време на нападот (Јашаревиќ, 2019). Овој напад беше еден од низата напади врз здравствените установи и врз вработените од првите редови за време на избивањето. Нападите беа мотивирани од погрешното верување дека странците ја имаат донесено болеста во ДРК (Њувеј, 2019).

Рестриктивните мерки со кои се ограничува движењето на граѓаните, пропратени со недостаток на основни работи, може да доведат до пораст на насилство врз персоналот задолжен за спроведување на донесените мерки (т.е. полициските службници) или персоналот за продажба и превоз на основни добра. Спроведувањето на законодавството за безбедност и здравје, имено прекини на работењето при сериозна или непосредна опасност по здравјето на работниците наложени од страна на трудовите инспектори, може да ги изложи на насилство.

Насилство и вознемирување на вработени во продавници за прехранбени производи

Во Пакистан, сопственикот на една продавница за прехранбени производи и тројца од неговите вработени биле претепани со стапови од страна на поголема група луѓе како резултат на лутина на купувачи поради недостаток на брашно во продавницата (Експрес Трибјун, 2020). Во Австралија, еден маж при расправија намерно му се искашлал во лицето на продавачот. Вработена од продавница за прехранбени производи во Нов Зеланд раскажа дека купувачите фрлале со предмети по неа и по останатите вработени, ги плукале и во повеќе наврати биле вербално агресивни (Радио Нов Зеланд, 2020).

Треба да се имплементираат БЗР мерки со цел спречување и намалување на психосоцијалните ризици, вклучувајќи насилство и вознемирување и промовирање на менталното здравје и добросостојба, покрај спречувањето на ризикот од долгорочни последици по добросостојбата на работниците.

Прирачник за заштита на здравствените работници и припадниците на итните служби, подготвен од страна на СЗО и МОТ (2018), наведува неколку мерки кои треба да се имплементираат со цел да се спречи појавата на стрес кај овие работници, а кои може да се применат и кај други работници во ситуација на епидемија. Овие мерки вклучуваат:

- ▶ добра комуникација и ажурирани податоци со цел вработените да имаат чувство дека се информирани и дека имаат контрола;
- ▶ можност за вработените да ги изнесат нивните загрижености и да поставуваат прашања за ризиците по нивното сопствено здравје и по здравјето на колегите;
- ▶ мултидисциплинарни сесии за утврдување на грижите, вклучително сесии за добросостојбата на вработените и заедничко работење на стратегии за решавање на проблеми;
- ▶ разгледување на организациската култура и чувствителноста кон останатите, како што се семејствата на локалниот персонал кои може да се погодени со епидемијата;
- ▶ контролна листа за проценка и увидување на личните јаки и слаби страни, како и ограничувања, вклучувајќи и препознавање на знаци на стрес и хронична исцрпеност кај себеси и кај останатите;
- ▶ систем на другарство за обезбедување психолошка помош и следење на стресот и хроничната исцрпеност;
- ▶ регулирани периоди на одмор со доволно паузи за одмор во текот на работниот ден;
- ▶ можности за промовирање на физичкото здравје, вклучувајќи вежбање и поттикнување на вработените да применуваат навики на здрава исхрана;
- ▶ психолошка помош за работниците со цел доверливо споделување на стравовите и грижите;
- ▶ користење на модел-примери каде менаџерите имаат улога на пример за вработените кои се под нивен надзор и покажуваат однесување кое е значајно за ублажување на стресот;
- ▶ Кампањи за намалување на стигматизацијата, осврнувајќи се на исклученоста на здравствените работници како резултат на потенцијално прекумерниот страв кај јавноста од заразување или контаминација, како и поттикнување на јавноста да ја вреднува важноста на мажите и жените кои се во предните редови во борбата со епидемијата со цел вработените да се гордеат со својата работа; и
- ▶ користење хумор и партиципативни техники со кои може да се унапреди дијалогот, како и да се пронајдат иновативни решенија и да се постигнат позитивни промени во однесувањето.

© Priscilla Du Preez on Unsplash

Заштита на менталното здравје на луѓето кои работат од дома

За време на Ковид-19 пандемијата, од бројни работници се бара привремено да работат од дома.⁸

Една неодамнешна студија спроведена во 15 држави⁹ од страна на Еурофаунд и MOT (2017) дојде до сознание дека 41% од лицата кои работеле од дома сметале дека се изложени на висок стрес наспроти 25% од оние кои работеле во работниот простор.

Работењето од дома може да предизвика чувства на изолираност, подолго работно време и поместување на линијата помеѓу работниот и семејниот живот. Доколку изолацијата може да помогне во однос на концентрацијата,

8 Многу претпријатија за првпат воведоа аранжмани за работење од дома со цел да се намали ризикот од заразување со Ковид-19.

9 САД, ОК, Јапонија, Индија, Бразил, Аргентина, Белгија, Финска, Франција, Германија, Унгарија, Италија, Холандија, Шпанија и Шведска.

отсуството на социјална интеракција може да биде силен активатор и причинител на стрес. Флексибилното работно време може да прерасне во прекумерно долго работно време, без паузи и може да продолжи и во текот на ноќта, а со тоа и да доведе до ризик од несоница.

Влијанието на карантинот врз менталното здравје

Лансет има објавено критички осврт во однос на психолошкото влијание на карантинот. Повеќето разгледани студии укажуваат на негативните психолошки ефекти вклучувајќи симптоми на пост-трауматски стрес, збунетост и лутина. Во активаторите и причинители на стрес се вбројуваат подолгото времетраење на карантинот, стравот од инфекција, фрустрацијата, досадата, несоодветните залихи, несоодветните информации, финансиската загуба и стигмата. Некои истражувачи укажуваат и на долготрајни ефекти (Брукс и др., 2020)

Поставувањето граници помеѓу платената работа и приватниот живот може да биде особено тешко кога се работи од дома, а посебно за жените кои и натаму ја сносат главната одговорност во однос на неплатената работа во домаќинството, вклучително и грижата за членовите од семејството и за домашните обврски (MOT, 2019).

► Двоен товар на родителите кои работат

За време на ситуации на наложена изолација во време на пандемија како што е Ковид-19, многу училишта и градинки/центри за дневен престој се затворени (УНЕСКО, 2020). Ова претставува **огромен товар за родителите** кои одат на работа и кои покрај своите работни задачи ќе треба да преземат улога и на наставници и негуватели.

Оттаму неопходно е работодавачите и вработените да зборуваат за овие прашања.

На пример, можеби ќе може да се дозволат одредени прилагодувања во однос на постигнувањето на работните цели, приспособување или намалување на работното време или на конкретни прилагодувања за одмор за вработените кои работат од дома, а имаат и обврски во однос на грижата и образованието на децата во домот. За време на КОВИД-19 пандемијата, помошта која вообичаено би била достапна во нормални услови (роднини, соседи или платена помош) како за чување деца, така и за грижа за домаќинството, не е повеќе достапна како резултат на мерките за изолација.

Здравите родители сега, на пример, во ситуација на пандемија треба да пазаруваат (во услови на скратено работно време на продавниците, да преземат мерки за сопствената заштита, како на пример носење на ЛЗО, треба да одвојат време за дезинфекција на купените производи, итн.), а воедно може ќе треба и да пазаруваат за повозрасните роднини кои живеат во изолација како резултат на Ковид-19 (СЗО, 2020).

Сите овие активности се засебни обврски кои одземаат многу часови во денот, вклучително и готвењето, хранењето, чистењето, подучувањето, организирањето активности во затворен простор и работењето со полно работно време од дома и осмислувањето на целодневни активности за децата во ограничен, честопати многу мал простор.

Ова е уште понагласено кај самохраните родители кои самите треба да го преземат товарот на повеќекратните улоги. За време на избивања, овие родители исто така треба да се справуваат со многу нови стресни одлуки. Тие ќе треба да балансираат помеѓу секојдневните одлуки кои се однесуваат на нивните деца, а воедно и да донесуваат одлуки за безбедноста и здравјето на нивното семејство и останатите (Луфкин, 2020).

Мнозинството самохрани родители ширум светот се жени (во просек 88,23% според ОЕСР)¹⁰, и товарот кој го носат мајките кои одат на работа е особено очигледен за време на закани по јавното здравје и вонредни ситуации како што е КОВИД-19.

¹⁰ База на податоци за семејства на ОЕСР, достапна на: <http://www.oecd.org/els/family/database.htm>

Со цел намалување на овие ризици и зачувување на менталното здравје на овие работници, може да се усвојат различни БЗР мерки.

Заложбата и поддршката од страна на раководството (почнувајќи од врвното раководство па сè до директно претпоставените лица) е од суштинско значење за да се осигура дека овие мерки се спроведуваат и применуваат. Имајќи го предвид вистинскиот ризик поврзан со социјалната изолација која е во корелација со работењето од дома со полно работно време, треба да се вложат сите можни напори за да им се помогне на работниците кои работат од дома да останат во контакт со нивните претпоставени, колеги и со организацијата во целост (MOT, 2020).

Сите страни треба да имаат јасна претстава во однос на она што се очекува од работниците, нивните задачи, условите во однос на нивното вработување, часовите во кои работникот е достапен и начинот на следење и разгледување на напредокот (без притоа да се наметнуваат прекумерно захтевни барања за известување). На пример, неопходно е да се постават основни правила за тоа кога работниците се или не се достапни за работа, и потоа да се почитуваат овие правила (MOT, 2020).

Дури и доколку очекувањата се јасни, сепак од суштинска важност е и работниците да донесат свои сопствени лични стратегии за ефективно справување со границата помеѓу платената работа и личниот живот. Ова подразбира да имаат наменски работен простор во кој ќе немаат пречки и прекини, како и можност да се исклучат од работа во одредено време кое е планирано за одмор и за приватен живот (MOT, 2020).

Работниците треба да имаат пристап до соодветна опрема (на пример, лаптоп, апликации за работење од дома, соодветна ИТ поддршка), како и обука (MOT, 2020).¹¹

Работењето од дома може да им овозможи флексибилност на работниците во однос на времето на работење кое е најсоодветно за нив, а притоа да останат достапни за време на вообичаеното работно време на организацијата. Ваквата флексибилност е нужна заради ефективност на работењето од дома бидејќи на овие работници им овозможува да си направат распоред во однос на платеното работење наспрема нивните лични обврски, како што се грижата за децата, повозрасните родители и болните членови од семејството (MOT, 2020).

¹¹ Можности за работење од дома треба да се достапни и за лицата со попреченост. Условите за работење од дома треба исто да се прилагодат налик на оние кои тие ги имаат на нивното вообичаено работно место.

Чиле донесува закон за работење од далечина и работење од дома.

Законот,¹² усвоен во март 2020, го препознава правото за исклучување од најмалку 12 континуирани часа во временски период од 24 часа кај работниците кои работат од далечина. Работодавачите не смеат да бараат од работникот да одговара на дописи, на налози или други барања во периодот на неговата исклученост, како и во денови на одмор, одобренија или за време на годишниот одмор на работникот.

Покрај ова, работодавачот треба да ги информира работниците кои работат на далечина за ризиците поврзани со нивната работа, како и за превентивните мерки и работните процедури. Истовремено, работодавачот мора да ги обучи вработените за мерките за БЗР поврзани со нивните работни задачи.

Од подеднаква важност е воспоставувањето добар систем за комуникација со цел да не се наруши безбедноста, здравјето и добросостојбата на работниците. Работодавачите треба да им обезбедат на вработените броеви за контакт во случај на вонредна состојба, а воедно навремено по телефон или преку електронска пошта да ги информираат за здравствената ситуација (Управа за безбедност и здравје, 2020). Дополнително, може да се назначи лице за контакт со кое работниците ќе може да разговараат за нивните грижи и да им се овозможи пристап до услуги за поддршка, вклучувајќи и програми за помош на вработени (Државна агенција за работна сила, 2020).

¹² Закон бр. 21,220 (Ley núm. 21.220 Modifica el Código del Trabajo en materia de trabajo a distancia). Достапен на: <https://www.leychile.cl/Navegar?idNorma=1143741>

► Спречување на домашното насилство за време на Ковид-19 карантин

Со воспоставувањето мерки за дистанцирање и карантин и со охрабрувањето на луѓето да остануваат дома, а доколку постои можност и да работат од дома, постои веројатност за зголемување на ризикот од семејно насилство особено врз жените и децата. Доказите од претходните епидемии (на пример Ебола и Зика) укажуваат дека насилството врз жените има тенденција за подем во ситуации на ограничено движење.

Со оглед на фактот што жените во насилни врски поминуваат повеќе време во близок контакт со насилните членови на семејството, а семејствата се изложени на дополнителен стрес и потенцијални финансиски загуби или губење на работните места, доаѓа до зголемување на веројатноста за нивна изложеност на семејно насилство. Според Конвенцијата за насилство и вознемирување на МОТ од 2019 година (Бр. 190), земјите-членки треба да преземат соодветни мерки за препознавање на ефектите од домашното насилство, а доколку е можно и ублажување на неговото влијание во светот на работата (Член 10 f).

За време на задолжителниот КОВИД-19 карантин во Шпанија, шпанската Влада поведе кампања за ставање крај на родовото базирано и семејно насилство, вклучувајќи и споделување ресурси и информации за жртвите, и преку давање можност на жртвите да излезат на улица и да побараат помош без притоа да бидат изложени на санкции (Европа Прес, 2020).

Управување со ергономски, физички, еколошки и хемиски ризици поврзани со БЗР

Ергономските проблеми од работењето со маса и товар може да се во подем кај работниците кои учествуваат во здравствената заштита и во одговорот на епидемијата. Рачното постапување со товар – т.е. пациенти – кое честопати наложува невообичаени положби на телото, може да предизвика акутни мускулоскелетни повреди, намалување на работниот капацитет и намалена способност за придржување кон строги работни практики, со што се зголемува и отсуството (СЗО и МОТ, 2018).

Здравствените работници исто така може да се соочат со ризици кои произлегуваат од употребата на тешка опрема за лична заштита, како што се физички лузни на лицата, топлотен стрес и дехидратација од користењето на тешка опрема за лична заштита. Всушност, употребата на опрема за лична заштита која го прекрива целото тело (или голем дел од него) може да ја зароби топлината и потта, ограничувајќи го заштитниот механизам на телото за разладување преку испарување. Топлотниот стрес може да предизвика професионални болести и може да го зголеми ризикот за повреди на работниците (пр. поради вртоглавица) (СЗО и МОТ, 2018). Со цел да се намали ризикот од топлотен стрес и дехидратација, на работниците треба да им се обезбеди чиста вода за пиење. Тие треба да се обучат како да го намалат топлотниот стрес и да се охрабрат самостојно да ги следат

© Nicola Sgarbi/Facebook

симптомите (Центри за контрола и превенција на болести, 2018).

Работниците од основните сектори кои веќе се соочуваат со физички тешка работа, може да се сочат и со продолжено работно време, поголемо работно оптоварување и работа под висок притисок поради големиот број отсутни работници (OSHA, 2020). Ваквите потешкотии може да го зголемат ризикот од мускулоскелетни нарушувања за работниците кои треба да бидат во чекор со обемот на работа на оперативните линии. Воедно, стресот и заморот кои произлегуваат од ваквите ситуации може да го зголемат ризикот за настанување на несреќи и повреди.

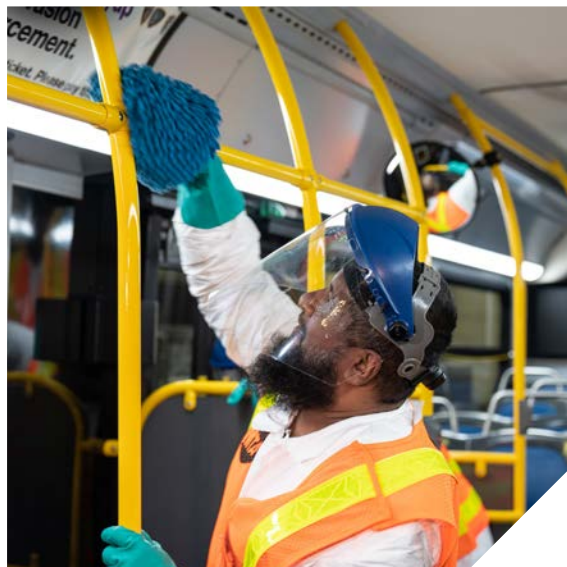
И луѓето кои работат од дома може да се сочат со одредени ризици кои се однесуваат на опкружувањето во домот кое честопати не ги исполнува истите стандарди за безбедност и здравје како оние што се достапни на официјалните работни места. Работната маса, столицата и други додатоци можеби нема да бидат со споредлив (еднаков) квалитет како оние во канцеларијата. Покрај тоа, физичката средина (како што е топлина, студ, осветлување, електрична безбедност, хигиена во домот и реновирања во домот) може да биде несоодветна (Канадски центар за безбедност и здравје при работа, 2019)..

Вработените треба да добијат соодветни информации за прашања кои се однесуваат на работата која се извршува од дома, како на пример:

- ▶ менување на работните задачи со цел да се осигура дека вработените не работат во истата позиција предолго;
- ▶ да се провери дали екранот е поставен подалеку од прозорецот со цел да не предизвикува отсјај;
- ▶ поставување на опремата на начин кој го сведува на минимум свиткувањето или посегашето;
- ▶ доволно работен простор за опремата и за останатите материјали кои се неопходни за извршување на работата; и
- ▶ охрабрување на вработените да прават редовни паузи и на секој еден час да се исправаат и да се движат една минута (Надлежен орган за безбедност и здравје, 2020).

Покрај тоа, чистењето и дезинфекцијата со хемикалии честопати стануваат клучни елементи во ограничувањето на заразата. На сите работни места, особено кај основните услуги, како што се здравствената заштита,

транспортот, продавниците за прехранбени производи, персоналот за итна помош и други сектори на работната сила, работниците честопати може да се изложени на работа во присуство на хемикалии и средства за дезинфекција за да се заштитат себеси, нивните колеги и лицата од јавноста со кои контактираат од трансмисијата на инфекцијата. Поради веројатно глобалното зголемување на побарувачката за многу од овие средства за дезинфекција, луѓето кои работат во хемиската индустрија исто така може да работат со поголеми количини од овие соединенија. Некои од хемикалиите кои честопати се користат за дезинфекција од Ковид-19 вклучуваат „кватернарен амониум, водород пероксид, пероксиацетична киселина, изопропанол, етанол, натриум хипохлорит, октанонска киселина, фенол, триетилен гликол, L-млечна киселина, гликолна киселина или дихлороизоцијанурат дехидрат“ (Фер, 2020). Конкретно, кватернарниот амониум и натриум хипохлорит носат зголемен ризик за хронична опструктивна белодробна болест (ХОБС) (Дума и др., 2019), може да влијаат на плодноста (Мелин и др., 2014) и може да влијаат на симптомите на

© Phil Roeder

астма (Фер, 2020). Важно е работниците да се обучени за правилната и безбедна употреба на овие хемикалии и да се информирани за нивните ризици и нивоа на изложеност, особено доколку тоа не се хемикалии кои се користени претходно или се користат поретко на тоа работно место. Работниците кои работат од дома може исто така да бидат во контакт со хемикалии додека ги чистат и дезинфицираат своите домакинства.

04

Здружени напори за зачувување на безбедноста и здравјето на сите

Ковид-19 пандемијата повторно укажа на суштинската улога на БЗР за Пристојна работа.¹³ Уверувањето дека работните места се безбедни и здрави е од суштинско значење за да се спречи ширењето на вирусот, притоа заштитивајќи го здравјето на работниците и пошироката популација

При соочување со КОВИД-19 кризата, ефективните мерки за превенција и контрола при работа позитивно влијаат на континуитетот на работењето и вработувањето. Со цел да се реактивира и да се продолжи производството, претпријатијата ќе треба да ги управуваат ризиците за да избегнат понатамошни избивања и да ги почитуваат законските барања. За ова може да се потребни посебни инженерски и административни аранжмани (на пример, да се осигура физичко дистанцирање). Новите избивања на работните места би можеле да доведат до дополнителни нарушувања со сериозни влијанија врз економијата и вработувањето. Во време на пандемија како што е тековната Ковид-19, соработката е од суштинско значење, како на меѓународно, така и на национално ниво.

Сите меѓународни агенции, секоја во своето конкретно поле на специјализација, имаат важна улога во обезбедувањето соработка помеѓу државите. Конкретно, Светската здравствена организација и Меѓународната организација на трудот даваат меѓународни насоки за заштита на безбедноста и здравјето на работниците со цел да се идентификуваат одржливи краткорочни, среднорочни и долгорочни решенија за поединци, работници, заедници и нации.

Меѓународните организации и форуми исто така може да помогнат во однос на идентификувањето и усвојувањето на родово одговорни мерки за справување со здравственото, економското, влијанието врз вработувањето и социјалното влијание на пандемијата врз работниците во сите сектори вклучително и за самовработените, времено вработените и неформалните работници, особено оние во малите и средни претпријатија, во урбани и рурални средини.

---

¹³ Во Стогодишната декларација на Меѓународната организација на трудот усвоена во јуни 2019 година се наведува дека безбедните и здрави работни услови се фундаментални за достоинствено работење.

Пандемијата ги принудува владите на тежок избор, што може да има силни реперкусии не само врз здравствениот сектор, туку исто така и врз економијата и секторите на трудот. Консултацијата со социјалните партнери е од суштинска важност за да се овозможи остварливо и реално спроведување на донесените одлуки. Покрај тоа, владите треба да се консултираат и да се координираат со техничките надлежни органи и експерти, вклучително и научната заедница на национално и меѓународно ниво.

Одговор на пандемијата

За да се ублажат влијанијата на криза како што е оваа која во моментот ја преживуваме со ширењето на Ковид-19, владините одговори треба да се фокусираат на мерки за заштита на здравјето и економски мерки.

► Клучни столбови при одговор на Ковид-19 кризата

Врз основа на Меѓународните стандарди на трудот, Меѓународната организација на трудот истакнува три клучни столбови кои треба да се земат предвид при подготовка на национална политика за справување со КОВИД-19. Тие се сосредоточуваат на следното:

1. Заштита на работниците на работното место со цел да се сведат на минимум директните влијанија на корона вирусот: подобрување на мерките за безбедност и здравје при работа; охрабрување на флексибилни работни аранжмани; спречување дискриминација и исклучување; зголемување на универзалниот пристап до колективно-финансирани здравствени услуги за сите, вклучително и неосигурани работници и нивните семејства; проширување на пристапот до колективно-финансирани платено боледување, надоместоци за болест и отсуство за родителска грижа за да се обезбеди сигурност на приходите за оние кои се болни, во карантин или кои се грижат за деца, повозрасни или други членови на семејството.
2. Стимулирање на економијата и побарувачката на трудот преку економски политики и политики за вработување за да се стабилизира економската активност: активни фискални политики; прилагодлива монетарна политика (намалувања на каматните стапки, олабавувања на стапката на резерви, таргетирани одредби за ликвидност); таргетирано кредитирање и финансиска поддршка за конкретни сектори за заштита на претпријатијата, особено малите и средни претпријатија.
3. Заштита на вработувањето и приходите на претпријатијата и работниците изложени на неповолни влијанија од индиректните ефекти (затворања на фабрики, нарушување на синџирите на набавка, забрани за патување, откажување на јавни настани, итн.): проширување на социјалната заштита за сите; спроведување на шеми за задржување на вработените (пр. краткорочни работни аранжмани/делумни бенефиции за вработување и друга временски-ограничена поддршка за претпријатијата); временски-ограничено финансиско/даночно олеснување и мерки за порамнување на приходите како поддршка за продолжување на работењето; особено кај малите и средни претпријатија и самовработените (пр. субвенции, кредитно посредување/рефинансирање за надминување на ограничувањата на ликвидноста) (МОТ, 2020).

Според Препораката за вработување и достоинствено работење за мир и отпорност на Меѓународната организација на трудот, 2017 (Бр. 205), со одговорот на криза треба да се промовираат безбедни и пристопни работни услови, вклучувајќи обезбедување опрема за лична заштита и медицинска помош за сите работници, вклучително и оние кои учествуваат во активности за спасување и рехабилитација (став 9(г)). Всушност, би било етички неоправдано да се бара од здравствените работници да се грижат за заразени пациенти без соодветни мерки за безбедност и здравје при работа, вклучително и без соодветна опрема за лична заштита (МОТ, 2004). Сепак, треба да се развијат конкретни политики и препораки за безбедност и здравје при работа, не само за здравствените работници и работниците за итна помош, туку и за други групи работници, како што се оние во основните служби (СЗО, 2017).

Усвојување на родово одговорен пристап во политиките и стратегиите за превенција на кризата

Со Препораката за вработување и достоинствено работење за мир и отпорност на Меѓународната организација на трудот (Бр. 205), со која се пропишува дека кризата различно влијае на жените и мажите, земјите-членки се повикуваат да применат родово перспектива во сите активности за превенција на кризата и изнаоѓање на одговор, спроведување, следење и проценка, како дел од кохерентни и сеопфатни стратегии за промовирање мир, спречување кризи, закрепнување и градење отпорност (Член 9 (е)). Одговорот на криза непосредно по даден конфликт или катастрофа треба да вклучува координирана и инклузивна проценка на потребите со јасна родово перспектива (Член 9(a)).

Телото на Обединетите нации за родово еднаквост и зајакнување на жените (UNWomen) има изготвено Контролна листа за одговор на Ковид-19, со цел да се промовира вклучувањето на родово перспектива во тековните одлуки и политики, која е достапна на англиски, шпански и француски јазик на: <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/3/news-checklist-for-Covid-19-response-by-ded-regner>

Препораката бр. 205 укажува дека при закрепнување од кризни ситуации, владите, во консултација со социјалните партнери треба да го разгледаат, воспостават, одново да го воспостават или да го зајакнат трудовото законодавство, доколку е потребно, вклучувајќи и одредби за заштита на трудот и безбедноста и здравјето при работа.¹⁴ Законодавството исто така треба да ги заштити работниците од отпуштање од работа за време на избивање, доколку се болни или доколку следат официјално овластени препораки за јавното здравје (т.е. карантин), (МОТ, 2004).

Трудовите инспектори во Уругвај и Шпанија се прилагодуваат на контекстот на Ковид-19

За време на епидемија, од трудовите инспектори може да биде побарано поинтензивно да се залагаат за промовирање на почитувањето на прописите за безбедност и здравје при работа.

Во контекст на Ковид-19, во март 2020 година, **Управата за трудова инспекција на Уругвај** воспостави систем за работа од дома (на далечина) и распоред за работа на повик за инспекторите. При работа на повик, инспекторите даваат приоритет при постапување со поплаки кои се однесуваат на непосредна опасност по животот, сериозни и фатални несреќи, одредување на превентивни затворања (за активности во тек) и прекин на работењето. Покрај тоа, во продавниците за прехранбени производи се вршат контроли за да се потврди постоењето на протокол за одговор на актуелната ситуација со јавното здравје (елаборирана со учество на бипартитниот одбор за безбедност и здравје при работа и/или службата за здравје при работа, како што е соодветно). Контролата има за цел да го потврди обезбедувањето на информации за работниците; поставувањето на знаци за превентивни мерки на лесно видливи делови од работното место и достапноста на опрема за лична заштита и хигиена. Во текот на овие посети, инспекторите носат соодветни маски и ракавици од латекс и користат службено возило, со цел да го намалат ризикот од зараза присутен при користење јавен превоз. **Шпанскиот трудов инспекторат** има формирано конкретна Единица за управување со цел справување со влијанието на Ковид-19 врз работниот свет. Единицата има за цел зајакнување на превентивните активности, заштита на индивидуалните и колективните права на работниците кои може да се занемарат или ограничат во време на пандемија. Ова претставува дополнување на процесот на координирање и обединување на критериумите дел од инспекциските извештаи засновани на постапки за регулирање на привременото вработување.¹⁵ Воедно, издаден е и оперативен критериум за мерки и активности на Инспекторатот за труд и социјална сигурност во однос на ситуации кои произлегуваат од новиот коронавирус (SARS-CoV-2).¹⁶

¹⁴ Таквите одредби треба да бидат усогласени со Декларацијата за основни принципи и права на работа на Меѓународната организација на трудот и нејзините пропратни документи (1998) и применливите меѓународни стандарди на трудот (Препорака бр. 205, став 23).

¹⁵ La Inspección de Trabajo y Seguridad Social crea una Unidad de Gestión específica para afrontar la incidencia del COVID-19 en el ámbito laboral, available at: <http://prensa.mitramiss.gob.es/WebPrensa/noticias/laboral/detalle/3753>

¹⁶ Criterio Operativo nº 102/2020. Available at: https://ceoe-statics.s3-eu-west-1.amazonaws.com/CEOE/var/pool/pdf/criterio_itss_covid.pdf

Поврзаноста меѓу безбедноста и здравјето при работа и јавното здравје

Со цел да се ублажи влијанието на епидемијата, да се заштити здравјето на работната сила и да се осигура континуитет на здравствените услуги за време на и по епидемијата, потребни се силни здравствени системи. Со епидемиите и пандемиите овие системи се изложени на голем притисок и стрес. Луѓето, заложбите и медицинските залихи се пренаменуваат за да одговорат на вонредната состојба. Ова честопати доведува до занемарување на основните и редовните здравствени услуги. Понатаму, опкружувањата во кои се обезбедува здравствена заштита, а особено просториите за итни случаи, може да станат центри на трансмисија. Во ваквите места можат да се заразат

многу луѓе доколку соодветно не се спроведат мерки за превенција и контрола. И самите здравствени работници, кои се во првите редови на одговорот, може да се заразат и да починат (СЗО, 2018).

Јавните здравствени услуги исто така имаат клучна улога во рамките на мерките за превенција и ублажување за општата популација. За работниците во неформалната економија и во малите и микро-претпријатија – кои обично не се опфатени од службите за безбедност и здравје при работа – јавните здравствени услуги може да бидат единствените достапни услуги за овие групи.

Координирано споделување информации

Информациите се од суштинско значење: доколку луѓето не се јасно информирани за начинот на трансмисија и начините да се избегне ширењето на дадена болест и доколку не се поттикне соодветен одговор од нивна страна во однос на ризиците и мерките кои треба да се усвојат, тие не можат ефективно да се заштитат себеси и останатите (СЗО, 2018).

Владите треба да се уверат дека се обезбедуваат соодветни информации за различните групи корисници, имено:

- ▶ **Општата јавност:** информации за симптоми; начини за спречување на инфекцијата и намалување на трансмисијата на болеста; причината за карантин и мерки за изолација и нивно времетраење, доколку се потребни; ажуриран статус на избивањето; можна финансиска помош и заштита на работното место, итн.
- ▶ **Оние во позиција на одговорност:** насоки за советување за клиничко управување, контрола на инфекција, политика за јавно здравје, законодавство и средства за спроведување, мерки за безбедност и здравје при работа и социјална заштита за да се осигура дека националниот одговор на епидемијата е добро координиран;
- ▶ **Работодавачи и раководители:** информации за тоа како да се имплементираат националните закони, политики и насоки кои се важни за нивната организација и нивната одговорност во однос на препораките за безбедност и здравје при работа;
- ▶ **Работници:** информации за практична употреба на опрема и процедури за превенирање и справување со инфекцијата, како и нивната одговорност за придржување кон практичните препораки за безбедност и здравје при работа (СЗО, 2018).

Потребни се системи за брза комуникација со цел брзо да се шират информациите, а тие помеѓу другото опфаќаат: интернет страници, телевизија, радио, весници и списанија, реклами, летоци, телефонски линии за помош.

Избегнување на „инфодемиија“

Честопати за време на епидемија, брзо се шират секакви информации, од повеќе извори, вклучително и гласини, озборувања и несигурни информации, кои може да предизвикаат паника кај општата популација. Овој феномен често се дефинира како „инфодемиија“. Комуникацијата за ризиците е еден од клучните столбови на одговор на избивањата. Таа се однесува на размената на информации, совети и мислења во реално време помеѓу здравствените експерти или службени лица и луѓе кои се соочени со закана (опасност) за нивниот опстанок, здравствена, економска или социјална добросостојба (СЗО, 2018).

Во рамки на избивањето, комуникацијата со фокус на ризиците вклучува три главни елементи кои мора да функционираат заедно.

1. **Разговор.** Надлежните органи, експертите и тимовите за одговор мора брзо да ги пренесуваат информациите за природата на појавата и заштитните мерки кои треба да ги преземат луѓето.
2. **Слушање.** Лицата кои интервенираат, експертите и надлежните органи мора брзо да ги проценат и разберат стравовите, грижите, перцепциите и гледиштата на погодените; како и ги да прилагодат своите интервенции и пораки за справување со таквите загрижености.
3. **Управување со гласини.** Лицата кои интервенираат треба да имаат начини на кои откриваат дезинформации и соодветно да ги коригираат (СЗО, 2018).

Социјален дијалог за безбедност и здравје при работа во време на пандемија

Ефикасниот социјален дијалог на сите нивоа е од суштинско значење за ефективно и одржливо дејствување, не само за заштита на физичкото и психичкото здравје на сите работници, туку и за ублажување на влијанието на пандемијата врз економијата и трудот.

При одговор на кризи, владите во консултација со најрепрезентативните организации на работодавачи и работници, треба да се уверат дека сите обезбедени мерки се донесуваат или промовираат преку социјален дијалог без родова дискриминација. Оваа сугестија – вклучена во Препораката бр. 205 на Меѓународната организација на трудот – има суштинско значење во контекст на пандемија за да се осигура дека мерките за вонредна состојба кои ги преземаат владите се ефективни и применливи. Владите може да се принудени да преземат сериозни – но неопходни – мерки за ограничување на заразата или забавување на ширењето. Таквите исклучителни мерки може ефективно да се применат само доколку социјалните партнери од самиот почеток се вклучени во одлуките кои треба да се донесат и се посветени на нивната примена.

Работодавачите и нивните организации треба да ги следат советите кои ги даваат националните и локалните надлежни органи, вклучително и советите за организација на работата, како и да пренесуваат клучни информации на работниците. Тие треба да ги проценат потенцијалните ризици од нарушувањето на бизнисот; да го прегледаат постојниот или да изготват план за континуитет на работењето кој е во согласност со дадените насоки од националните и локалните надлежни органи за да се засили отпорноста на бизнисот и да се поддржат работниците и нивните семејства. Работодавачите треба да ги идентификуваат и да ги ублажат ризиците за работниците и другите лица поврзани со работното место, кои произлегуваат од избивањето и да промовираат хигиена на работното место. Истовремено, тие треба да ја проценат деловната одговорност за надоместок на работниците, особено во сектори со висок ризик и да побараат совети и поддршка од организации на работодавачи кои може да ги проследат нивните грижи до Владата како би се оформиле соодветни мерки кои се погодни за деловна отпорност и одржливост.

Работниците и нивните организации исто така треба да имаат важна улога во процесот на одлучување и одговор на епидемијата во вид на политики. На ниво на работно место, работниците и нивните претставници треба активно да соработуваат со работодавачите во спроведувањето на превентивни и заштитни мерки. Тие строго треба да ги следат хигиенските практики на работното место и да усвојуваат одговорно однесување. Организациите на работници треба да придонесуваат за превенција и заштита на работниците така што ќе обезбедуваат ажурирани информации. Тие треба да промовираат солидарност и недискриминација / стигматизација на работниците и болните лица.

► **Заедничка изјава за Ковид-19 од Меѓународната организација на работодавачи и Меѓународната конфедерација на синдикати**

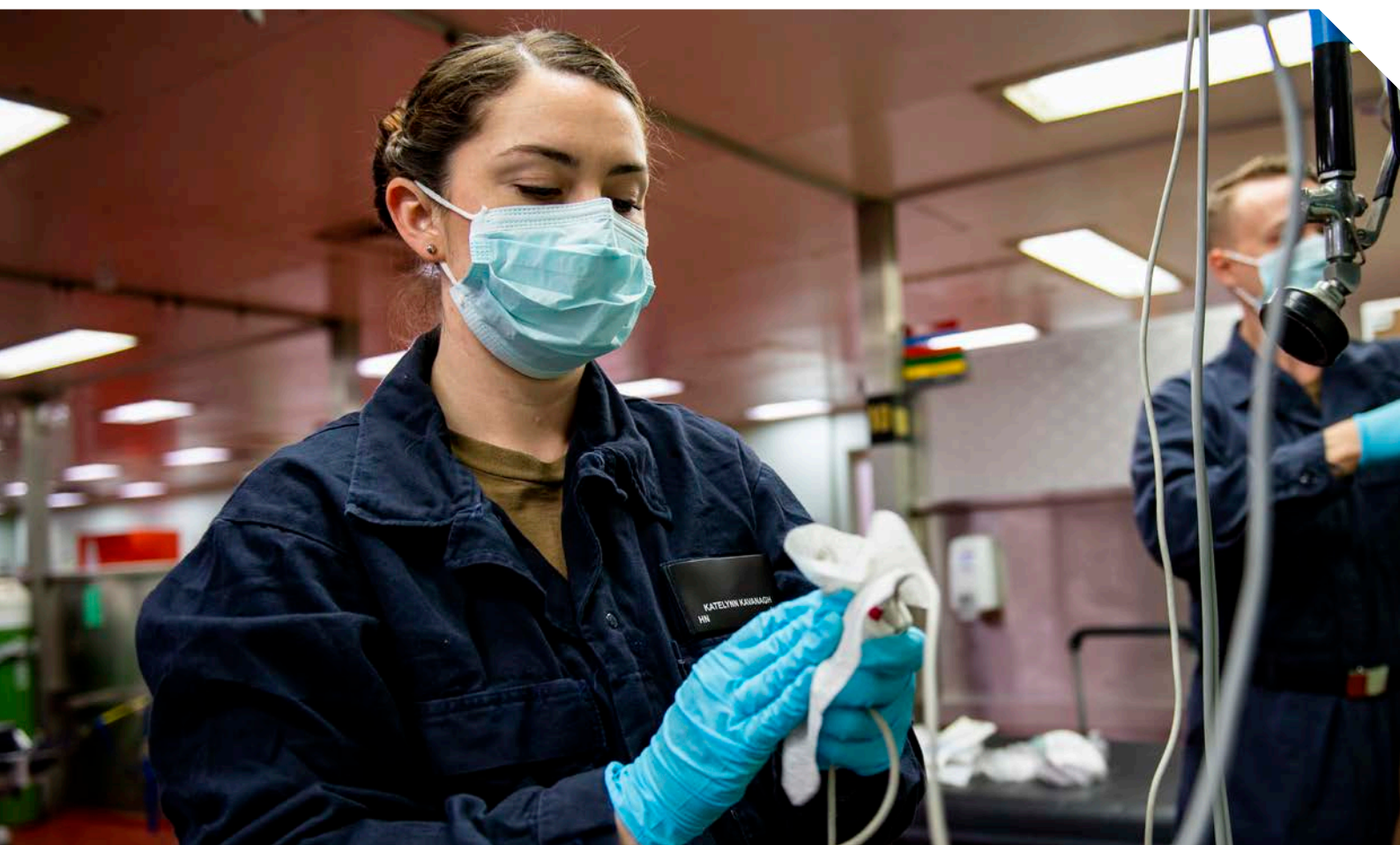
Меѓународната организација на работодавачи и Меѓународната конфедерација на синдикати повикуваат на итно дејствување во клучните области, како што се континуитет на работењето, сигурност на приходите и солидарност за да се спречи ширењето и да се заштитат животите и егзистенцијата, како и да се изградат отпорни економии и општества; координација и кохерентност на политиките; силни и функционални здравствени системи за борба со пандемија.

Тие потврдуваат дека Стогодишната декларација за иднината на работата на Меѓународната организација на трудот од 2019 година содржи суштински елементи кои се од клучно значење за каков било долготраен и одржлив одговор на пандемија вклучително и Ковид-19.

Меѓународната организација на работодавачи и Меѓународната конфедерација на синдикати се посветени и подготвени да ги поддржуваат носителите на политики во нивните заложби да им помогнат на работниците и компаниите да ја поминат кризата, да ги задржат работниците на нивните работни места, да ги заштитат од невработеност и загуба на приходи, како и да го ублажат финансиското уништување.

Заедничката изјава е достапна на: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---actrav/documents/genericdocument/wcms_739522.pdf

© U.S. Navy photo by Mass Communication Specialist 2nd Class Ryan M. Breeden

Конкретната улога на стручните лица за безбедност и здравје при работа

За време на избивање, стручните лица за безбедност и здравје при работа се клучните чинители кои го олеснуваат пристапот до сигурни информации за работниците и раководството да промовира разбирање за болеста и нејзините симптоми и личните превентивни мерки (пр. правила за респираторна заштита, миење на рацете, самоизолација доколку лицето е болно, итн.) (Иванов, 2020). Тие треба да ги поддржат работодавачите во процесот на проценка на ризик (т.е. идентификување на заразни и незаразни опасности и проценка на сродните ризици; усвојување на превентивни и контролни мерки; следење и преглед); како и подготовка или ревизија на планови за превенција, задржување, ублажување и закрепнување (Иванов, 2020).

Клучниот предизвик со кој се соочуваат стручните лица за безбедност и здравје при работа се однесува на разновидните работни ситуации за кои би биле потребни конкретни насоки, вклучително работници за здравствена заштита и одговор на вонредна состојба, оние во основните дејности (на пример, набавка и малопродажба на храна, комунални услуги, комуникации, транспорт и испорака, итн.), неорганизираните работници (вклучително неформална економија, гиг-економија т.е. економија на хонорарна работа, домашни работници, итн.) и алтернативни начини на организација на работата (работење од дома) (Иванов, 2020).

Предизвикот како оној наметнат со Ковид-19 пандемијата може да се надмине само доколку постои глобален и координиран одговор насочен кон силна соработка, како никогаш порано, помеѓу влади, социјални партнери, здруженија, меѓународни организации, економски и финансиски институции на сите нивоа. Треба да се соединат многу аспекти со цел да се ублажи влијанието на оваа здравствена криза врз светот на работата, а безбедноста и здравјето при работа останува клучна инвестиција за заштита на здравјето на работниците, особено кога постои закана по здравјето на сите луѓе.

► Библиографија

- Association Internationale des Technologistes Biomédicaux (ASSITEB – BIORIF). 2020. Guide «Bonnes Pratiques au Laboratoire face au risque de COVID-19». France: ASSITEB – BIORIF.
- Brooks, S.K. et al. 2020. "The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence." The Lancet, 395 (10227), 912.
- Canadian Centre for Occupational Health and Safety (CCOHS). 2019 (October 22, last updated). OSH Answers Fact Sheets. Telework / Telecommuting. Available at: <https://www.ccohs.ca/oshanswers/hsprograms/telework.html>
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). 2018 (June 6). Control of Heat Stress. Available at: <https://www.cdc.gov/niosh/topics/heatstress/recommendations.html>
- Dumas, O.; Varraso, R.; Boggs, K.M., et al. Association of Occupational Exposure to Disinfectants With Incidence of Chronic Obstructive Pulmonary Disease Among US Female Nurses. JAMA Netw Open. 2019;2(10):e1913563.
- Eurofound and ILO. 2017. Working Anytime, Anywhere: The Effects on the World of Work. Geneva: ILO. Available at: https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_544138/lang--en/index.htm
- Europa Press. 2020 (March 26). "Estamos contigo. La violencia de género la paramos unidas", la campaña de Igualdad para proteger a las víctimas. Europa Press. Available at: <https://m.europapress.es/sociedad/noticia-estamos-contigo-violencia-genero-paramos-unidas-campana-igualdad-protoger-victimas-20200326100233.html>
- Fair, D. (2020, March 25). Issues Of The Environment: Chemical Impacts In Fighting The Spread Of COVID-19. WEMU. Available at: <https://www.wemu.org/post/issues-environment-chemical-impacts-fighting-spread-covid-19>
- Green, F. 2015. Health effects of job insecurity. Job insecurity adversely affects health, but fair workplace practices and employee participation can mitigate the effects. IZA World of Labor 2015: 212.
- Gurley, L. K. 2020 (March 30). Whole Foods Employees Are Staging a Nationwide 'Sick-Out'. Available at: https://www.vice.com/en_us/article/5dmeka/whole-foods-employees-are-staging-a-nationwide-sick-out
- Health and Safety Authority (HSA), Ireland. 2020. FAQ's for Employers and Employees in relation to Home-Working on a temporary basis (COVID-19) Available at: https://www.hsa.ie/eng/news_events_media/news/news_and_articles/faq's_for_employers_and_employees_in_relation_to_home-working_on_a_temporary_basis_covid-19.html
- International Labour Organization (ILO). 1998. Technical and ethical guidelines for workers' health surveillance. Occupational Safety and Health Series No. 72. Geneva: ILO. Available at: https://www.ilo.org/safework/info/standards-and-instruments/WCMS_177384/lang--en/index.htm
- ----. 2001. Guidelines on occupational safety and health management systems, ILO-OSH 2001. Geneva: International Labour Office. Available at: https://www.ilo.org/safework/info/standards-and-instruments/WCMS_107727/lang--en/index.htm
- ----. 2004. Working paper: SARS. Practical and administrative responses to an infectious disease in the workplace. InFocus Programme on Safety and Health at Work and the Environment (SafeWork), Geneva and ILO Sub-regional Office for East Asia, Bangkok. Available at: https://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/resources-library/publications/WCMS_108546/lang--en/index.htm
- ----. 2009. Business continuity planning: guidelines for small and medium-sized enterprises. Geneva: ILO. Available at: https://www.ilo.org/asia/publications/WCMS_142747/lang--en/index.htm
- ----. 2010. ILO List of Occupational Diseases (revised 2010). Geneva: ILO. Available at: https://www.ilo.org/safework/info/publications/WCMS_125137/lang--en/index.htm
- ----. 2011. OSH Management System: A tool for continual improvement. Geneva: ILO. Available at: https://www.ilo.org/safework/info/promo/WCMS_153930/lang--en/index.htm
- ----. 2016. Workplace Stress: A collective challenge. Geneva: ILO. Available at: https://www.ilo.org/safework/info/publications/WCMS_466547/lang--en/index.htm
- ----. 2017. World Social Protection Report 2017-19: Universal social protection to achieve the Sustainable Development Goals. Geneva: ILO. Available at: https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_604882/lang--en/index.htm
- ----. 2019. The future of work in the health sector: Working Paper No. 325. International Labour Organization. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/publication/wcms_669363.pdf
- ----. 2020a (March 18). COVID-19 and the world of work: Impact and policy responses. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/--dcomm/documents/briefingnote/wcms_738753.pdf
- ----. 2020b (March 19) Lessons from the past: Some key learnings relevant to this crisis. Available at: https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus/impacts-and-responses/WCMS_739051/lang--en/index.htm
- ----. 2020c (March 19). What are the key policies that will mitigate the impacts of COVID-19 on the world of work? Available at: https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus/impacts-and-responses/WCMS_739048/lang--en/index.htm
- ----. 2020d (March 23). ILO Standards and COVID-19 (coronavirus) FAQ. Key provisions of international labour standards relevant to the evolving COVID- 19 outbreak. NORMES. Version 1.2. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_739937.pdf
- ----. 2020e (March 25). COVID-19: Social protection systems failing vulnerable groups. Available at: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_739678/lang--en/index.htm
- ----. 2020f (March 26). Keys for effective teleworking during the COVID-19 pandemic. Available at: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_739879/lang--en/index.htm

- ----. 2020g (March 30). COVID-19 cruelly highlights inequalities and threatens to deepen them. Available at: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_740101/lang--en/index.htm
- ----. 2020h (April 1). Five ways to protect health workers during the COVID-19 crisis, <https://iloblog.org/2020/04/01/five-ways-to-protect-health-workers-during-the-covid-19-crisis/>
- ----. 2020i (April 6). Prevention and Mitigation of COVID-19 at Work. ACTION CHECKLIST. Available at: https://www.ilo.org/asia/info/public/background/WCMS_740941/lang--en/index.htm
- ----. 2020l (April 7). ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Second edition Updated estimates and analysis. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_740877.pdf
- Institution of Occupational Safety and Health (IOSH). 2020. Coronavirus. <https://www.iosh.com/resources-and-research/our-resources/communicable-diseases/coronavirus/#emergencyplanningadvice>
- Ivanov, I. 2020. Workplaces' preparedness, response and recovery. Presentation for the "Managing workplace safety and health in response to COVID-19" webinar. Available at: <https://www.iosh.com/media/7544/ivanov-covid19-at-the-workplace.pdf>
- Jasarevic, T. 2019 (April 19). WHO Ebola responder killed in attack on the Butembo hospital. WHO. Available at: <https://www.who.int/news-room/detail/19-04-2019-who-ebola-responder-killed-in-attack-on-the-butembo-hospital>
- Kawakami, T. 2009. Protecting your employees and business from pandemic human influenza: action manual for small and medium-sized enterprises. Bangkok: ILO Subregional Office for East Asia and Department of Labour Protection and Welfare, Ministry of Labour (Thailand). Available at: https://www.ilo.org/asia/publications/WCMS_101422/lang--en/index.htm
- Kim, T.J.; von dem Knesebeck, O. 2015. "Is an insecure job better for health than having no job at all? A systematic review of studies investigating the health-related risks of both job insecurity and unemployment." BMC Public Health 2015;15:985.
- Lufkin, B. 2020 (March 31). How to avoid burnout amid a pandemic. BBC. Available at: <https://www.bbc.com/worklife/article/20200330-covid-19-how-to-learn-a-new-skill-in-coronavirus-quarantine>
- Madhav, N. et al. 2017. "Pandemics: Risks, Impacts, and Mitigation" in: Jamison, D.T. et al., eds. Disease Control Priorities: Improving Health and Reducing Poverty. 3rd edition. Washington (DC): The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK525302/>
- Melin, V.E.; Melin, T.E.; Dessify, B.J.; Nguyen, C.T.; Shea, C.S.; and Hrubec, T.C. 2016. Quaternary ammonium disinfectants cause subfertility in mice by targeting both male and female reproductive processes. Reproductive Toxicology, 59, 159-166
- Melin, V. E., Potineni, H., Hunt, P., Griswold, J., Siems, B., Werre, S. R., & Hrubec, T. C. (2014). Exposure to common quaternary ammonium disinfectants decreases fertility in mice. Reproductive Toxicology, 50, 163-170. doi: 10.1016/j.reprotox.2014.07.071
- Occupational Safety and Health Administration (OSHA), U.S. Department of Labor. 2020. Guidance on Preparing Workplaces for COVID-19. OSHA 3990-03 2020. Available at: <https://www.osha.gov/Publications/OSHA3990.pdf>
- Newey, S. 2019 (April 23). Ebola doctor killed as violence hampers response to outbreak in DRC. The Telegraph. Available at: <https://www.telegraph.co.uk/global-health/science-and-disease/ebola-doctor-killed-violence-hampers-response-outbreak-drc/>
- Ryder, G. (2020, March). COVID-19 has exposed the fragility of our economies. International Labour Organization. Available at: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_739961/lang--en/index.htm
- Safe Work Australia (SWA). 2020. Coronavirus (COVID-19): Advice for Employers. Available at: <https://www.safeworkaustralia.gov.au/doc/coronavirus-covid-19-advice-employers>
- Su, C.P; Perio, M.; Cummings, K.; McCague, A.B.; Luckhaupt, S.; Sweeney, M. 2019. "Case Investigations of Infectious Diseases Occurring in Workplaces, United States, 2006-2015". Emerging infectious diseases. 25. 397-405.
- The Lancet. (2020). COVID-19: protecting health-care workers. The Lancet, 395(10228), 922.
- UN Women. 2020 (March 20). Checklist for COVID-19 response by UN Women Deputy Executive Director Åsa Regnér. Available at: <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/3/news-checklist-for-covid-19-response-by-ded-regner>
- UNESCO. 2020 (March 31). COVID-19 Educational Disruption and Response. Available at: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse3>
- World Health Organization (WHO). 2007. Definitions: emergencies. Available at: <https://www.who.int/hac/about/definitions/en/>
- ----. 2010, February 24. What is a pandemic? Available at: <https://www.who.int/csr/disease/swineflu/frequently-asked-questions/pandemic/en/>
- ----. 2016 (January 22). Infectious diseases. Available at: https://www.who.int/topics/infectious_diseases/en/
- ----. 2017. Pandemic Influenza Risk Management: A WHO guide to inform and harmonize national and international pandemic preparedness and response. Geneva: World Health Organization; 2017. Available at: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/259893/WHO-WHE-IHM-GIP-2017.1-eng.pdf?sequence=1>
- ----. 2018. Managing epidemics: key facts about major deadly diseases. Luxembourg: WHO. Available at: <https://www.who.int/emergencies/diseases/managing-epidemics-interactive.pdf?ua=1>
- ----. 2019 (March 11). Middle East respiratory syndrome coronavirus (MERS-CoV). Available at: [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/middle-east-respiratory-syndrome-coronavirus-\(mers-cov\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/middle-east-respiratory-syndrome-coronavirus-(mers-cov))
- ----. 2020a (February 10). Ebola virus disease. Available at: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ebola-virus-disease>
- ----. 2020b (February 12). Laboratory biosafety guidance related to coronavirus disease 2019 (COVID-19). Interim guidance. Available at: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331138/WHO-WPE-GIH-2020.1-eng.pdf>
- ----. 2020C (March 3). Getting your workplace ready for COVID-19. Available at: https://www.who.int/docs/default-source/coronavirus/getting-workplace-ready-for-covid-19.pdf?sfvrsn=359a81e7_6
- ----. 2020D (March 9). Q&A ON CORONAVIRUSES (COVID-19). Available at: <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/q-a-coronaviruses>

- ----. 2020e (March 19). Infection prevention and control during health care when COVID-19 is suspected. World Health Organization. Available at: [https://www.who.int/publications-detail/infection-prevention-and-control-during-health-care-when-novel-coronavirus-\(ncov\)-infection-is-suspected-20200125](https://www.who.int/publications-detail/infection-prevention-and-control-during-health-care-when-novel-coronavirus-(ncov)-infection-is-suspected-20200125)
- ----. 2020f (March 19). Rational use of personal protective equipment (PPE) for coronavirus disease (COVID-19). Available at: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/331215>
- ----. 2020g (March 24). Infection Prevention and Control for the safe management of a dead body in the context of COVID-19. World Health Organization. Available at : https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331538/WHO-COVID-19-IPC_DBMgmt-2020.1-eng.pdf
- ----. 2020h (March 29). Modes of transmission of virus causing COVID-19: implications for IPC precaution recommendations. World Health Organization. Available at: <https://www.who.int/news-room/commentaries/detail/modes-of-transmission-of-virus-causing-covid-19-implications-for-ipc-precaution-recommendations>
- ----. 2020i (April 1). Coronavirus disease 2019 (COVID-19) situation report – 72. World health organization. Available at: https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200401-sitrep-72-covid-19.pdf?sfvrsn=3dd8971b_2
- ----. 2020l. Coronavirus disease (COVID-19) outbreak: rights, roles and responsibilities of health workers, including key considerations for occupational safety and health. World Health Organization. Available at: https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/who-rights-roles-respon-hw-covid-19.pdf?sfvrsn=bcabd401_0
- ----. n.d. Environmental Health in Emergencies: Disease Outbreaks. Available at: https://www.who.int/environmental_health_emergencies/disease_outbreaks/en/
- ----. n.d. SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome). Available at: <https://www.who.int/ith/diseases/sars/en/>
- ---- and ILO. 2018. Occupational safety and health in public health emergencies: A manual for protecting health workers and responders. Geneva. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/--protrav/---safework/documents/publication/wcms_633233.pdf
- ---- and UNICEF. 2020. Water, sanitation, hygiene and waste management for COVID-19. World Health Organization and UNICEF. Available at: <https://www.who.int/publications-detail/water-sanitation-hygiene-and-waste-management-for-covid-19>
- ----, UNICEF, IFRC. 2020. Social Stigma associated with COVID-19, A guide to preventing and addressing social stigma. Available at: <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/covid19-stigma-guide.pdf>
- ---- (Regional Office for Europe & International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies). (2001). Infections and infectious diseases: a manual for nurses and midwives in the WHO European Region.

